SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences

Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

2-son (5-jild)

2025

ISSN: 2181-1342 (Online)
Сайт: https://scienceproblems.uz
DOI: 10.47390/SPR1342V5I2Y2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 2 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahammatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasi mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, Oʻzbekiston Respublikasida xizmat koʻrsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, Oʻzbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat Gʻaybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), Oʻzbekiston Respublikasi Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Joʻrayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom oʻgʻli — yuridik fanlar boʻyicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, Oʻzbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), Samarqanddavlatuniversiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport boʻyicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

"Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari" elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: "SCIENCEPROBLEMS TEAM" mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI
5-jild, 2-son (Fevral, 2025). - 630 bet.

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Matkarimova Sadoqat Maqsudovna
SHARQSHUNOS A.L.KUNNING XIVA XONLIGI ARXIV HUJJATLARINI SAQLASH VA TADQIQ QILISHDAGI XIZMATLARI 13-19

Matyakubov Xamdam Xamidjanovich
MARKAZIY OSIYO SIVILIZATSIYALARI VA OROLBOʻYI HUDUDIDAGI MADANIYATLAR OʻRTASIDAGI OʻZARO TAʼSIR VA HAMKORLIK 20-24

Raximov Bektosh, Pirmamatov Ramziddin
TURKISTONDA JADIDLARNING TAʼLIM-TARBIYA TIZIMINI ISLOH QILISH BORASIDAGI HARAKATLARI TARIXIDAN 25-29

Хуррамова Саодат Хабибовна
ИЗУЧЕНИЕ ИСТОРИИ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ РУССКИМИ УЧЕНЫМИ В СЕРЕДИНЕ XIX ВЕКА 30-37

Toʻychiyeva Dilnoza Ikrom qizi
ZOMIN TUMANINING XX ASRNING 80-YILLARIDAGI IJTIMOIY, IQTISODIY VA MADANIY HAYOTI 38-44

Elboyeva Shaxnoza
AYOLLARNING SIYOSIY FAOLLIGINI OSHIRISHDA AMALGA OSHIRILAYOTGAN CHORA-TADBIRLAR VA BU BORADA OʻZBEKISTON TAJRIBASI 45-50

Kanimkulov Olimjon, Xikmatova Oʻgʻiloy
TUZNING QADIMDAN HOZIRGI KUNGACHA BOʻLGAN TARIXI HAQIDA 51-54

Tojiev Alisher Sultannazirovich
MUSTAQILLIK YILLARIDA XORAZM VILOYATIDA TURIZM SOHASI UCHUN KADRLAR TAYYORLASH MASALASI 55-60

Bekbayev Bekjon
XX ASRNING BIRINCHI YARMIDA TOSHKENTDAGI QOZOQLAR TARIXIDAN 61-67

Salayev Umrbek Kadambayevich
JANUBIY OQCHADARYO HUDUDIDA KECHGAN ETNIK JARAYONLAR TARIXI SAHIFASIGA DOIR BAʼZI CHIZGILAR 68-71

Roʻziyeva Mashxura Abdimuminovna
LOʻLILAR IJTIMOIY HAYOTINING OʻZIGA XOS XUSUSIYATLARI 72-78

Turdiyeva Mohinur Ilhomjon qizi
ICHKI SAVDO QOʻQON XONLIGI IQTISODIY TARAQQIYOTINING MUHIM OMILLARIDAN BIRI (1701-1876) 79-84

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Kazakov Olim Sabirovich
XIZMATLAR SOHASIDA BOSHQARUVNING YETAKCHILIK KONSEPSIYALARIDAN FOYDALANISH 85-89

Исламутдинова Дина Файзрахмановна
РАЗВИТИЕ ЭКСПОРТА В АГРОПРОМЫШЛЕННОМ КОМПЛЕКСЕ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН 90-98

Alikulov Mehmonali Salahiddin oʻgʻli
QISHLOQ XOʻJALIGIGA INVESTITSIYALARNI KENG JALB QILISHDA QISHLOQ XOʻJALIGIGA YOʻNALTIRILGANLIK INDEKSINING AHAMIYATI 99-106

Omonov Akrom, Ruziyev Baxtiyor
OʻZBEKISTON TIJORAT BANKLARI AKTIVLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH YOʻLLARI 107-113

Tangirov Abduxolik, Nurmanov Sherzod
CHOʻL-YAYLOVLARI EKOLOGIK HOLATI VA ULARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YOʻLARI 114-121

Aliyarov Olim Abdugʻaparovich
MULKIY SOLIQQA TORTISHDA XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI 122-132

Komilov Bakhtiyorjon
UNLOCKING THE POTENTIAL OF E-COMMERCE LOGISTICS IN CENTRAL ASIA 133-144

Djumanov Saitmurod Alibekovich
MAHSULOT TANNARXIGA KIRITILADIGAN XARAJATLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH 145-150

Yariyev Sherzod Shukurjanovich
DAVLAT SEKTORIDA AUDITNI RAQAMLASHTIRISH MASALALARI 151-155

Matkarimov Feruz Bekturdiyevich
MINTAQADA TOʻQIMACHILIK SANOATINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH 156-160

Xaydarova Durdona, Toʻxtayeva Moxinur
DAVLAT BUDJET DAROMADLARI TUSHUMI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI 161-166

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Yusubov Jaloliddin Kadamovich
ABU NASR FOROBIYNING MAʼNAVIY-AXLOQIY IDEALLARI VA ULARNING ZAMONAVIY IJTIMOIY-GUMANITAR FANLAR RIVOJIDAGI AHAMIYATI 167-175

Nosirxoʻjayeva Gulnora Abduqahhorovna
FOROBIY ASARLARIDA ADOLAT VA MAʼNAVIY YUKSALISH MUAMMOLARI 176-179

Xoliqov Yunus Ortiqovich
BAGʻRIKENGLIK VA MILLATLARARO MADANIYAT — JAMIYAT TARAQQIYOTINING ASOSI 180-184

Berdaliyeva Sevara
ANALYSIS OF VIEWS ON THE ORDERING OF SOCIAL LIFE IN THE WORK OF YUSUF KHOS KHAJIB "KUTADGU BILIG" 185-191

Parpiyev Muhammadjon Tolibovich
SHARQ RENNESANSI KELIB CHIQISHINING IJTIMOIY-FALSAFIY OMILLARI 192-197

Yarashova Mohlaroyim Shuxrat qizi
IBN ARABIY "VAHDATUL VUJUD" TAʼLIMOTINING FALSAFIY ASOSLARI VA AHAMIYATI 198-202

Ulug'murodov Elyor Saydulloevich
ISLOM GNOSEOLOGIYASIDA RATSIONALIZM MUAMMOSI 203-206

Rasulov Azizxon Mukhamadqodirovich
AXBOROT MAKONIDAGI TRANSFORMATSIYALASHUVNING
DIALEKTIK MAZMUNI 207-213

Xasanov Boburjon Xakimovich
EKSTREMISTIK FAOLIYATNING KELIB CHIQISH TARIXI VA TUSHUNCHALARI 214-219

Shokirov Mubin Rustamovich
MILLIY O'ZLIKKA SADOQAT – UMRBOQIY QADRIYAT 220-225

Ismoilov Maxammadixon
HOZIRGI ZAMON EKOLOGIK MANZARASIDA DESTRUKTIV VA KONSTRUKTIV
MUNOSABATLAR DIALEKTIKASI 226-230

Shokirov Murod Rustamovich
YANGI O'ZBEKISTONDA QADRIYATLARNING QAYTA TIKLANISHI 231-234

Hamroyev Saidjon Sanoyevich
YANGI O'ZBEKISTON STRATEGIYASIDA IJTIMOIY ADOLATNING BARQAROR
TARAQQIYOTNI TA'MINLASH ASOSI SIFATIDAGI O'RNI 235-239

Sharopov O'lmasbek Shuhrat o'g'li
ZAMONAVIY OILADA BOLA TARBIYASINING ASOSIY OMILLARI
(TARBIYA JARAYONIDA OTA-ONANING ROLI) 240-243

Ulug'ov Jasur Nasirdinovich
INSON KAMOLOTI: ISLOMIY QADRIYATLAR VA ULARNING
IJTIMOIY HAYOTGA TA'SIRI 244-249

Qodiraliyev Abror Tojimurot o'g'li
BOSHQARUVCHILIK FAOLIYATI SHARQ MUTAFAKKIRLARI
QARASHLARI MISOLIDA 250-253

Ibragimov Kudrat
XALQARO MUNOSABATLAR TIZIMIDA MARKAZIY OSIYONING YANGI MUSTAQIL
DAVLATLARI 254-260

Oripov Axmadjon Muxammadjonovich
VATANPARVARLIK TUSHUNCHASI SHAKLLARINING IJTIMOIY-FALSAFIY
TALQINI 261-267

Ibragimova Zulayxo Karimbayevna
RAHBAR AXLOQIY-ESTETIK KAMOLOTINING SHAKLLANISH JARAYONLARI
VA ASOSIY KOMPONENTLARI 268-274

Abdullayev A'zam Abdiyevich
YOSHLARDA IJTIMOIY-IQTISODIY FAOLLIGI DIALEKTIKASI VA UNING AYRIM
XUSUSIYATLARI 275-281

Ochilov Azimjon Tuxtamishovich
IJTIMOIY QADRIYATLARNING DEFORMATSIYASI VA KORRUPSIYANING
TARQALISHI 282-285

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Raxmanova Sarvinoz Alisherovna
SABR VA CHIDAMGA OID FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING SEMANTIK TAHLILI (INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARI MISOLIDA) 286-289

Kaxarova Iroda Sidikovna
MODAL SO‘ZLARDA SHARTLILIK VA TIPOLOGIK OMIL: SEMANTIK TURLANISH 290-296

Babadjanova Nazokat Davronbekovna
“YUSUF VA ZULAYHO” DOSTONINING XALQ VARIANTLARI TAHLILI 297-302

Sayidova Shakhrizoda Nasrulloyevna
RELIGIOUS VIEWS OF THE CHARACTER OF AMIR TEMUR IN MUHAMMAD ALI'S WORK “ULUG‘ SALTANAT” 303-308

Hatamova Kamola Toshmurod qizi
TIJORAT HUJJATLARI TILIDA TERMINOLOGIK LEKSIKA 309-316

Ibodullayeva Dinora Bahramjanovna
TERMINOLOGIYANING O‘ZBEK VA XORIJIY TILSHUNOSLAR TOMONIDAN O‘RGANILISHI 317-321

Otajonova Dildor Baxtiyarovna
SUD JARAYONIDA OLIB BORILADIGAN NUTQ FAOLIYATI MAHSULOTLARINING SUD-TIBBIY VA LINGVISTIK EKSPERTIZA TEKSHIRUVI 322-326

Khasanov Mahmud Abdurakhmanovich
PHONOLOGICAL AND MORPHOLOGICAL INTERACTIONS AMONG THE LANGUAGES 327-331

Xoshimova Oydina Shuxrat qizi
OLAMNING LISONIY MANZARASIDA NOMINATSIYANING O‘RNI VA RANGLAR IFODASI 332-338

Babayeva Iroda
THE CHARACTERISTICS OF NEWSPAPER HEADLINES IN TERMS OF THEIR STRUCTURE AND MEANING 339-342

Fozilov Odil Yuldashevich
USE OF LOGICAL AND FIGURATIVE PERIPHRASES IN MODERN UZBEK LANGUAGE........ 343-346

Raxmonova Dildora Mirzakarimovna
JADID DRAMALARIDA ISLOM MADANIYATI VA MILLAT TANAZZULI MASALALARI TALQINI (ABDULLA QODIRIYNING “BAXTSIZ KUYOV” DRAMASI MISOLIDA) 347-351

Mamataliyeva Navbahor Xujamberdiyevna
TEZ AYTISHLARNING SINTAKTIK TUZILISH JIHATDAN TAHLILI 352-357

Xamidova Sayyora Nurmatovna
KATEGORIYA SIFATIDA SHAKLLANGAN MODALLIK TURLARINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 358-363

Mengboyev Azizbek Alijon o‘g‘li
INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDAGI MILLIY BAYRAM NOMLARINING CHOG‘ISHTIRMA TADQIQI 364-368

Hayitova Shohida Erkin qizi
INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDAGI OTA KONSEPTINING CHOG‘ISHTIRMA TAHLILI 369-373

Xolboyeva Iroda Shuxrat qizi
SOMATIK KOMPONENTLI PROVERBIAL FRAZEOLOGIZMLARDA EKVIVALENTLIK MASALASI 374-378

Saparniyazov Omirbek Nukusbayevich
MARK TVEN VA MUQIMIY ASARLARINI QIYOSIY OʻRGANISH: ADABIY UMUMIYLIK VA USLUBIY OʻZIGA XOSLIGI 379-385

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Мухитдинова Фирюза
КЛЮЧЕВЫЕ ПРИОРИТЕТЫ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ НОВОГО УЗБЕКИСТАНА 386-393

Uzakova Goʻzal Sharipovna
HUDUDLARNI ZONALASHTIRISHNING HUQUQIY MASALALARI 394-403

Tulaganova Gulchexra, Nurilloyev Shavkat
INSON QADRINI YUKSALTIRISH VA ERKIN FUQAROLIK JAMIYATINI YANADA RIVOJLANTIRISH 404-414

Yakubova Iroda Bahramovna
MUALLIFLIK SHARTNOMASINING MAZMUNI, TUZILISHI VA UNING ASOSIY SHARTLARI 415-419

Obidov Tolibjon Avezxanovich
JINOIY SUD ISHLARINI YURITISH SOHASIDAGI OʻZARO HAMKORLIK MASALALARI 420-425

Tuxtashev Sherzod Azimovich
JINOYAT ISHINI TOʻXTATIB TURISHNING JABRLANUVCHI VA AYBLANUVCHI UCHUN HUQUQIY OQIBATLARI 426-430

Maxamatov Maxmud Maxamataminovich
INSON HUQUQLARINI XALQARO ORGANLARDA HIMOYA QILISH MASALALARI 431-436

Rahmatov Elyor Jumaboyevich
BOJXONA MAʼMURIYATCHILIGINI ISLOH QILISHDA BOJXONA ORGANLARINING DAVLAT IQTISODIY VA HUQUQIY XAVFSIZLIGINI TAʼMINLASHDA ISHTIROKI 437-441

Jumaniyozova Dilfuza Kamolovna
IJTIMOIY XAVF GURUHIGA KIRUVCHI YOSHLAR MUAMMOLARI YECHIMI: XORIJ TAJRIBASI 442-447

Shermatov Nuriddin
RAQAMLI ERADA SUNʼIY INTELLEKT (AI) VA ADDITIV (3D PRINTING) TEXNOLOGIYALARI INTELLEKTUAL MULK HUQUQINING OBYEKTI SIFATIDA 448-455

Juraeva Asal
EXECUTION OF INTERNATIONAL COMMERCIAL ARBITRAL AWARDS 456-461

Собиров Саидбек Махмудович
ДОКТРИНАЛЬНО-ПРАВОВЫЕ И ПРИКЛАДНЫЕ ВОПРОСЫ СУДЕБНОГО ПРИМЕНЕНИЯ И ТОЛКОВАНИЯ ОТДЕЛЬНЫХ НОРМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА О НЕПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТИ 462-467

Nurbayev Muzaffar Erkinovich
DAVLAT MOLIYAVIY NAZORATI INSTITUTINING NAZARIY-HUQUQIY DOKTRINASINI TAKOMILLASHTIRISH 468-478

Qudratillayev Jaxongir Zokirjon o'g'li
INTERNETDAN FOYDALANISH HUQUQINING KONSTITUTSIYAVIY HUQUQIY ASOSLARI: INTERNET TUSHUNCHASI 479-485

Xabibullayev Azizillo Lutfullo o'g'li
SUN'IY INTELLEKT VA INTELLEKTUAL MULK HUQUQI O'RTASIDAGI MUNOSABATLAR VA HUQUQIY MUAMMOLAR 486-491

To'xtayev O'ktamjon Zarifjon o'g'li
MURAKKAB ASHYOLARNING O'ZIGA XOS BELGILARI, ULARNING HUQUQIY VA FALSAFIY MOHIYATI 492-500

Yusupov O'ktamboy
KORRUPSIYAVIY BITIM HAQIQIY EMASLIGINING FUQAROLIK-HUQUQIY OQIBATLARI 501-509

Murodxonov Muhammadnur
XALQARO HUQUQNING TADRIJIY RIVOJLANISHIDA FUNDAMENTAL ASARLARNING O'RNI 510-518

Ёкубов Шухратжон, Эргашева Муниса
МОДЕРНИЗАЦИЯ СИСТЕМЫ МЕДИЦИНСКОГО ПРАВА В УЗБЕКИСТАНЕ: БАЛАНС МЕЖДУ МЕЖДУНАРОДНЫМИ СТАНДАРТАМИ И НАЦИОНАЛЬНЫМИ ОСОБЕННОСТЯМИ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ 519-523

Qudratillayev Xazratali Zokirjon o'g'li
JINOIY FAOLIYATDAN OLINGAN DAROMADLARNI LEGALLASHTIRISHNI TERGOV QILISH SOHASIDA XORIJIY DAVLATLAR VAKOLATLI ORGANLARI BILAN HAMKORLIK MASALALARI 524-530

Umarov Abbosjon Asliddin o'g'li
SUG'URTA INSTITUTINING NAZARIY-HUQUQIY TAVSIFI 531-536

Хайдарова Хилола Анваровна
ПРАВО НА ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК СУБЪЕКТИВНОЕ ПРАВО ЛИЦ С ИНВАЛИДНОСТЬЮ 537-542

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Ibraximov Sanjar Urunbayevich
AKMEOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA SPORTCHILARNING INDIVIDUAL XUSUSIYATLARI BILAN ZIDDIYATLI VAZIYATLARDAGI XULQ-ATVOR STRATEGIYALARI O'RTASIDAGI O'ZARO BOG'LIQLIGI 543-547

Karimov Akramjon Zaynobidinovich
RAQAMLI TRANSFORMATSIYALAR SHAROITIDA YOSHLARNING AXBOROT XAVFSIZLIGI MADANIYATI VA MEDIAIMMUNITETINI TA'LIM JARAYONLARI ORQALI SHAKLLANTIRISH MASALALARI 548-554

Abdullayev Yashnarjon Mahkamovich
7-9 YOSHLI O'QUVCHILARNING HARAKAT SIFATLARINI HARAKATLI O'YINLAR VOSITALARI ORQALI RIVOJLANTIRISH 555-561

Karimov Qayum Mamashayevich
KOMPYUTERLI MATEMATIKA TIZIMLARINI O'QITISHDA TARMOQ TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH 562-569

Xojimirzayeva Shaxnoza Shokir qizi
MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI INNOVATSION FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH JARAYONI 570-576

Qodirov Azamat Muxriddinovich
IXTISOSLASHTIRILGAN MAKTABLAR YUQORI SINF O'QUVCHILARINING INGLIZ TILI KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA MATN O'QISH MALAKASI VA KOMMUNIKATIV YO'NALGAN O'QISH MASHQLARINING AHAMIYATI XUSUSIDA 577-582

Тлеумуратова Абадан Бекбановна
ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К РАЗВИТИЮ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ 583-585

Turdimuratov Dilmurad Yuldashevich
TALABALAR TA'LIMINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA JISMONIY SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR 586-592

Mamaziyayev Oblaberdi
OLIY TA'LIMNING NEMIS TILI DARSLARIDA GRAMMATIK TARJIMA METODIDAN FOYDALANISH AFZALLIKLARI 593-598

Isoqov Murod Madaminjonovich
YOSHLAR JAMOAT TASHKILOTLARIDA IJTIMOIY KAPITALNI SHAKLLANTIRISHNING ILG'OR XORIJIY MODELLARI 599-605

Nasriddinova Hulkar Komiljonovna
BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKANI O'QITISHNING HOZIRGI HOLATI 606-610

Allayeva Hafiza Rustam qizi
BOSHLANG'ICH SINFDA O'QITISHNING ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH USULLARI 611-614

Raxmonberdiyeva Oygul Rayimjonovna
AKADEMIK QALAMTASVIR MASHG'ULOTLARIDA TALABALARGA INSON PORTRETINI ISHLASH METODIKASI 615-621

Xo'jaqulov Ro'zibek Ilhomjon o'g'li
BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARIDA KASBIY KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHDA RANGTASVIR FANINING AHAMIYATI 622-625

Elova Sitora Axmatkulovna
QISQA MASOFALARGA YUGURUVCHILARNI TEXNIK TAYYORGARLIGINI SHAKLLANISH DARAJASI 626-629

SCIENCE PROBLEMS.UZ

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari
Actual Problems of Humanities and Social Sciences
Volume 5 | Issue 2 | 2025
ISSN Online: 2181-1342

Received: 25 January 2025
Accepted: 1 February 2025
Published: 10 Feburary 2025

Article / Original Paper

IMPROVING THE THEORETICAL AND LEGAL DOCTRINE OF THE STATE FINANCIAL CONTROL INSTITUTION

Nurbayev Muzaffar Erkinovich,
Independent researcher
Tashkent State Law University
E-mail: muzaffarerkinovich@gmail.com

Abstract. In this article, the author analyzed the categories related to the system of state financial control and its elements. The purpose of this study is to develop proposals and conclusions aimed at improving the system of state financial control. These proposals are used in scientific activities, lawmaking, law enforcement practice, interpretation and improvement of national legislation.

Keywords: the system of state financial control, the subject of state financial control, the object of state financial control.

DAVLAT MOLIYAVIY NAZORATI INSTITUTINING NAZARIY-HUQUQIY DOKTRINASINI TAKOMILLASHTIRISH

Nurbayev Muzaffar Erkinovich,
Toshkent davlat yuridik universiteti
mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada davlat moliyaviy nazorati tizimi va uning elementlariga oid kategoriyalar tahlil qilingan. Tadqiqot maqsadi davlat moliyaviy nazorat tizimini takomillashtirishga qaratilgan taklif va xulosalar ishlab chiqishdan iborat. Mazkur takliflar ilmiy faoliyatda, qonun ijodkorligida, qonunni qo‘llash amaliyotida, milliy qonunchilik normalarini sharhlashda va takomillashtirishda qo‘llanadi.

Kalit so‘zlar: davlat moliyaviy nazorati tizimi, davlat moliyaviy nazorati subyekti, davlat moliyaviy nazorati obyekti. davlat moliyaviy nazorati maqsadi, davlat moliyaviy nazorati prinsiplari, davlat moliyaviy nazorati usuli, davlat moliyaviy nazorati shakli, davlat moliyaviy nazorati turlari hamda tartibi.

DOI: https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I2Y2025N76

Kirish. Davlat moliyaviy nazorat tizimi mavjud bo‘lib, uning mohiyati moliyaviy nazoratning qanday tarkibiy qismlardan iboratligida ko‘rinadi. Masalan, V.Sh. Nuritdinova va M.A. Sharapovalar fikricha, davlat nazorati tizimi yaxlit holatda qator elementlardan iborat: 1) nazorat subyekti (kim nazorat qilsa); 2) nazorat obyekti (kimni nazorat qilsa); 3) nazorat predmeti (nimani nazorat qilsa); 4) nazorat tamoyillari; 5) nazorat usuli; 6) nazorat mexanizmi; 7) nazorat jarayoni [1, 22-b.].

M. Yo‘ldoshev va Y. Tursunovlar fikricha, moliyaviy nazorat tizimi nazorat qilish subyektlari, nazorat obyektlari hamda nazoratni amalga oshirish shakl va usullari hamda vositalarini o‘z ichiga oladi [2, 60-b.].

Davlat moliyaviy nazorati tizimi o‘z ichiga quyidagi elementlarni qamrab oladi: moliyaviy nazorat subyekti, moliyaviy nazorat obyekti, moliyaviy nazorat predmeti, moliyaviy

nazorat prinsipi, moliyaviy nazorat shakl, usul va turlari, moliyaviy nazorat oʻtkazish tartibi (jarayoni)dan iborat.

Davlat moliyaviy nazorati tizimida moliyaviy nazorat maqsadi, vazifasi va prinsiplari muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki mazkur kategoriyalar orqali moliyaviy nazorat mohiyati ochiladi.

Moliyaviy nazorat maqsadi kategoriyasi ham mavjud. Unga koʻra, moliyaviy nazorat moliyaviy resurslarni boshqarish qonuniyligi va samaradorligining qabul qilingan standartlaridan chetga chiqishlarni aniqlash va bunday ogʻishlar mavjud boʻlganda tegishli tuzatish va oldini olish choralarini oʻz vaqtida koʻrishdir [3, 101-b.].

A. Rahimova va E. Hojiyevlar fikricha, moliyaviy nazorat quyidagi maqsadlarda amalga oshirilishi mumkin: *birinchidan*, jismoniy va yuridik shaxslar tomonidan davlat, mahalliy davlat hokimiyati organlari oldidagi moliyaviy majburiyatlar bajarilishini tekshirish; *ikkinchidan*, davlat va mahalliy korxona, muassasa, tashkilotlar tomonidan ularning ixtiyorida yoki kundalik boshqaruvida boʻlgan pul mablagʻlaridan toʻgʻri va maqsadga muvofiq foydalanilayotganini tekshirish; *uchinchidan*, yuridik shaxslar tomonidan moliyaviy operatsiyalar, hisob-kitoblar va pul mablagʻlarini saqlash hamda sarflashning qonunchilik bilan oʻrnatilgan talablariga rioya etilishini tekshirish; *toʻrtinchidan*, ishlab chiqarishning ichki zaxiralarini aniqlash; *beshinchidan*, moliyaviy intizom buzilishi hollarini bartaraf etish va ogohlantirish [4, 68-b.].

M. Yoʻldoshev va Y. Tursunovlar fikricha, moliyaviy nazorat maqsadi tekshirilayotgan obyektdan amaldagi moliyaviy qonunchilik talablariga qay darajada rioya etilayotganini aniqlash, qonunbuzarlik holatlari aniqlangan taqdirda uni bartaraf etish choralarini koʻrish, aybdor shaxslarni va ularning javobgarligi masalalarini hal etish, kelgusida shunday qonunbuzarliklar yuz berishiga yoʻl qoʻymaslik maqsadida salbiy shart-sharoitlarga barham berish yuzasidan tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat [5, 60-b.]. Mazkur olimlar moliyaviy nazorat maqsadini huquqbuzarlikning oldini olish va javobgarlikka tortish bilan bogʻlashadi.

Sh.U. Azizovning fikricha, moliyaviy nazoratning maqsadi davlat va joʻjalik yurituvchi subyektlarning oʻzaro samarali xatti-harakati aks etgan moliyaviy siyosatga qaratilgan faoliyati natijasida mamlakat iqtisodiyotidagi tarmoq, soha va boʻgʻinlardagi moliyaviy resurslar shakllanishi, taqsimlanishi va foydalanishi bilan bogʻliq jarayonlar samaradorligini taʼminlash hisoblanadi [6, 4-5-b.]. Mazkur olim moliyaviy nazorat maqsadi samaradorlikka qaratilganiga urgʻu beradi.

Moliyaviy nazorat maqsadidan kelib chiqib, davlat moliyaviy nazorati Oʻzbekiston Respublikasi qonun hujjatlarining davlat moliyaviy nazorati obyektlari tomonidan qonun buzilishi hollarini aniqlash, bartaraf etish va unga yoʻl qoʻymaslik, shuningdek, korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarning oldini olish maqsadida amalga oshirilishi qayd etilgan [7, 2-b.].

Shuningdek, mavzu doirasida A.Rahimova, E.Hojiyev, M.Yoʻldoshev, Y.Tursunov, I.A. Angelina, N.Saburov, Sh.Saydullayev, Sh.U.Azizov, V.Sh.Nuritdinova, M.A.Sharapova, O.Sh.B.Bilolxoʻjayeva, Gʻ.T.Xakimov, Adik Li. A.A. Titov Anton va boshqa olimlarning tadqiqotlari oʻrganildi.

Material va metodlar. Davlat moliyaviy nazorat tizimi va uning elementlarini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlar, huquqni qoʻllash amaliyoti, xorijiy mamlakatlar qonunchiligi va amaliyoti hamda davlat va huquqda mavjud konseptual yondashuvlar, ilmiy-nazariy qarashlar va huquqiy kategoriyalar hisoblanadi.

Tadqiqot olib borishda tarixiy, tizimli-tuzilmaviy, qiyosiy-huquqiy, mantiqiy, sotsiologik, ilmiy manbalarni kompleks tadqiq etish, induksiya, deduksiya va statistik ma'lumotlar tahlili kabi usullar qoʻllangan.

Tadqiqot natijalari. Davlat moliyaviy nazorati maqsadidan uning vazifa va prinsiplari kelib chiqadi. Umuman olganda, davlat moliyaviy nazorati vazifasi budjet intizomini ta'minlash uchun moliyaviy nazorat obyektlarini rejali va rejadan tashqari tekshirib turish, moliyaviy huquqbuzarliklarni aniqlash va bartaraf etish hisoblanadi. Mazkur masalada olimlar turlicha yondashadilar.

Xususan, Adik Lining fikricha, moliyaviy nazorat vazifasi moliyaviy resurslarning ahvolini nazorat etishdir. Ushbu nazorat davlat budjeti oldidagi majburiyatlarning oʻz vaqtida va toʻliq ijro etilishini, markazlashtirilgan va markazlashtirilmagan pul jamgʻarmalaridan foydalanishga doir operatsiyalarning toʻgʻri amalga oshirilishini tekshirishni nazarda tutadi.

Moliyaviy nazoratning boshqa vazifalari qatoriga yuridik adabiyotlarda korxonalar, tashkilotlar tomonidan ularning tasarrufidagi pul mablagʻlaridan (budjet mablagʻlari, bank ssudalari va h.k.) toʻgʻri foydalanilishi hamda tashkilot, korxona va muassasalar tomonidan moliyaviy operatsiyalar, hisob-kitoblarni amalga oshirish va pul mablagʻlarini saqlashga oid qoidalarga rioya etilishini tekshirish kiritilgan. Yana bir vazifa sifatida moliya intizomi buzilishini bartaraf etish va buning oldini olish, ogohlantirish ajratiladi. Moliyaviy nazoratning nihoyatda muhim vazifalaridan biri, shuningdek, toʻlov aylanmasini normallashtirish, toʻlovlarsiz, debitorlik va kreditorlik qarzlari boʻyicha salbiy oqibatlarni tugatishdir.

Moliyaviy nazorat vazifalarini amalga oshirish natijasida moliyaviy faoliyatda qonuniylik tamoyili tomonlaridan birini ifodalaydigan moliya intizomi mustahkamlanadi. Moliya intizomi deganda, davlat va xoʻjalik yurituvchi subyektlar pul jamgʻarmalarini tashkil etish, taqsimlash va ulardan foydalanish vaqtida belgilangan koʻrsatmalar va tartibga qat'iy rioya etilishi tushuniladi. Moliya intizomi talablari yuridik va jismoniy shaxslar hamda davlat organlari uchun amal qiladi [8, 76–77-b.].

Bizning fikrimizcha, tekshirish davlat moliyaviy nazoratining alohida vazifasi boʻlolmaydi, chunki tekshirish moliyaviy nazorat shakli hisoblanadi. Shu sababli mazkur olimning fikrlariga biroz qoʻshilib boʻlmaydi. Ammo uning moliya intizomi buzilishini bartaraf etish hamda buning oldini olish va ogohlantirish kabi vazifalarni ajratishi e'tiborga loyiq.

Yana bir guruh olimlar fikricha, moliyaviy nazorat mohiyati uning vazifalarida oʻz ifodasini topadi, ularga quyidagilar kiradi:

korxona va tashkilotlar tomonidan oʻz ixtiyoridagi mablagʻlardan (budjet, bank kreditlari va boshqalar) toʻgʻri foydalanilganini, shuningdek, tashkilotlar, korxona va muassasalar tomonidan moliyaviy operatsiyalarni amalga oshirish, hisob-kitob qilish va davlat mablagʻlarini saqlash qoidalariga rioya etilishini tekshirish;

moliyaviy sohada jinoyatchilikning oldini olish va toʻxtatish. Ular aniqlangan taqdirda, tashkilotlar, mansabdor shaxslar va fuqarolarga nisbatan belgilangan tartibda majburlov choralari qoʻllanadi, davlat va xoʻjalik yurituvchi subyektlarga yetkazilgan zarar undirilishi ta'minlanadi [9, 102-b.].

Bizning fikrimizcha, davlat moliyaviy nazoratining majburlov choralarini qoʻllash va yetkazilgan zararni undirish vazifalarini alohida ajratish mumkin.

Moliyaviy nazorat vazifalarini amalga oshirish natijasida moliyaviy faoliyatda qonuniylik tamoyili jihatlaridan birini ifodalovchi moliyaviy intizom mustahkamlanadi.

Moliyaviy intizom deganda davlat va xo‘jalik yurituvchi subyektlarning pul mablag‘larini shakllantirish, taqsimlash hamda ulardan foydalanishning belgilangan me’yoriy-huquqiy hujjatlari va tartiblariga rioya etish tushuniladi [10, 102-b.].

Bizning fikrimizcha, mazkur olimning davlat moliyaviy nazoratining huquqbuzarliklarni aniqlash, profilaktika, tarbiyalash va muhofaza qilish funksiyalarini qayd etgani e’tiborli.

Bundan tashqari, davlat moliyaviy nazoratni amalga oshirishda amal qilinishi kerak bo‘lgan muhim va boshqa qoidalar mavjud bo‘lib, ular umumiy nom bilan davlat moliyaviy nazorati prinsiplari deb ataladi. Aslida huquq prinsiplari huquqning ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchi vosita sifatidagi mohiyatini ifodalovchi boshlang‘ich normativ asoslar, eng asosiy qarashlar, g‘oyalar va qoidalardir. Huquq prinsiplari, avvalambor, huquq qonuniyatlarini ifodalaydi, qolaversa, butun huquqiy tartibga solish sohasida amal qiladigan va barcha subyektlarga nisbatan qo‘llanadigan eng umumiy normalardan iborat bo‘ladi [11, 65-b.]. Mazkur prinsiplar moliyaviy nazoratni amalga oshirish jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki moliyaviy nazoratni o‘tkazish tartibi, usul va vositalari ham huquq va qonunchilikning muhim prinsiplariga tayanishi lozim.

Jahon hamjamiyati ko‘p yillik tajriba asosida moliyaviy nazoratni tashkil etishning asosiy prinsiplarini ishlab chiqqanki, hozirgi paytda ularga rioya qilishga dunyoning har bir sivilizatsiyalashgan davlati intiladi. Bu prinsiplar INTOSAIning Lima deklaratsiyasida o‘z aksini topgan. Ularga quyidagilar kiradi:

- mustaqillik;
- obyektivlik;
- kompetentlik (layoqatlilik, qodirlik);
- oshkoralik.

Moliyaviy nazorat mustaqilligi nazorat organining moliyaviy jihatdan mustaqilligi, nazorat organlari rahbarlari vakolat muddatlarining parlament muddatlaridan uzoqligi, shuningdek, ularning konstitutsion xarakteri bilan ta’minlanishi kerak. Obyektivlik va kompetentlik (layoqatlilik, qodirlik) nazoratchilar tomonidan amaldagi qonunchilikka so‘zsiz itoat etilishi, taftish ishlarini amalga oshirishning belgilangan (o‘rnatilgan) standartlariga (andozalariga) qattiq rioya etilishi asosida nazoratchilar ishining yuqori kasbiy darajada bo‘lishini taqozo etadi. Oshkoralik davlat nazoratchilarining jamoatchilik va ommaviy axborot vositalari bilan doimiy aloqada bo‘lishini ko‘zda tutadi. Ana shu asosiy prinsiplardan amaliy xarakter kasb etuvchi moliyaviy nazoratning quyidagi boshqa prinsiplari kelib chiqishi mumkin:

- natijalilik;
- nazoratchilar tomonidan talab qilinadigan talablar aniqligi va mantiqiyligi;
- nazorat subyektlarining sotib ololmasligi;
- tekshirish va taftish aktlarida keltirilgan ma’lumotlarning asoslanganligi va isbotlanganligi;
- preventivlik (moliyaviy buzilmalar ehtimolining ogohlantiruvchanligi);
- moliyaviy jinoyatlar bo‘yicha shubhalanilayotgan shaxslarning aybsizlik (sudgacha) prezumpsiyasi;
- turli nazorat organlari faoliyatlarining muvofiqlashtiruvchanligi va boshqalar.

Bir guruh olimlar fikricha, nazorat mustaqilligi prinsipining namoyon bo‘lishi nazorat organining moliyaviy mustaqilligi, organlar rahbarlari vakolatlarining parlament muddatiga

nisbatan koʻproqligi, ularning maqomi mamlakat Konstitutsiyasida mustahkamlab qoʻyilganligidir.

Obyektivlik va malakalilik tamoyili nazorat qiluvchi organlar va ularning mansabdor shaxslari tomonidan amaldagi qonunchilikka qatʼiy rioya etilishi, nazorat faoliyatini amalga oshirishning qatʼiy belgilangan standartlaridan kelib chiqqan holda nazoratchilar ishining yuqori professional darajasi tushuniladi.

Ushbu universal tamoyillardan nazorat faoliyatini amalga oshirishda amaliy faoliyat bilan bevosita bogʻliq boʻlgan boshqa tamoyillar kelib chiqadi. Bu tamoyillarga quyidagilar kiradi: nazoratchilar tomonidan qoʻyiladigan talablarning samaradorligi, aniqligi va izchilligi; nazorat subyektlarining yaxlitligi; tekshirish va auditorlik hisobotlarida koʻrsatilgan maʼlumotlar asosliligi va dalillari; turli nazorat qiluvchi organlar harakatlarini muvofiqlashtirish va boshqalar [12, 103-b.].

Bundan tashqari, "Davlat moliyaviy nazorati toʻgʻrisida"gi qonun loyihasida quyidagi prinsiplar keltirilgan, xususan, davlat moliyaviy nazoratining asosiy prinsiplari qonuniylik, mustaqillik, xolislik, ochiqlik va shaffoflikdan iboratdir.

Qonuniylik prinsipi. Davlat moliyaviy nazorati organlari oʻz faoliyatida Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, ushbu Qonun va boshqa qonun hujjatlari talablariga soʻzsiz rioya etishi hamda ularni bajarishi shart.

Qonun talablarini aniq bajarishdan va ularga rioya etishdan har qanday tarzda chekinish, buning sabablari qanday boʻlishidan qatʼi nazar, qonuniylik buzilishidir va u belgilangan javobgarlikka sabab boʻladi.

Mustaqillik prinsipi. Davlat moliyaviy nazorati organlari oʻz vakolatlarini har qanday davlat organlaridan, boshqa tashkilotlardan va ularning mansabdor shaxslaridan mustaqil ravishda, faqat qonunga boʻysungan holda amalga oshiradi.

Davlat moliyaviy nazorati organlari faoliyatiga davlat organlari, boshqa tashkilotlar va ular mansabdor shaxslarining aralashuvi taqiqlanadi.

Xolislik prinsipi. Davlat moliyaviy nazorati organlari oʻz faoliyatini ishlarning haqiqiy holatini aniqlash orqali davlat moliyaviy nazorati organlarining mansabdor shaxslari tomonidan qabul qilinadigan qarorlarga subyektiv fikrlar taʼsir qilishiga, gʻaraz yoki moyillikka yoʻl qoʻymagan holda amalga oshirishi shart.

Ochiqlik va shaffoflik prinsipi. Davlat moliyaviy nazorati organlari oʻz faoliyatini ochiq va shaffof tarzda davlat organlari va boshqa tashkilotlar bilan hamkorlikda davlat moliyasini boshqarishni yaxshilash va korrupsiyaga qarshi kurashishga koʻmaklashish maqsadida amalga oshiradi.

Davlat moliyaviy nazorati organlari faoliyati toʻgʻrisidagi yillik hisobot ommaviy axborot vositalarida eʼlon qilinishi shart [13, 3-b.].

Sh.U. Azizovning fikricha, moliyaviy nazorat maqsadi va uning oldiga qoʻyilgan vazifalardan kelib chiqib, u qaysi tamoyillar asosida amalga oshirilishi kerak degan mulohaza hosil boʻladi. Demak, moliyaviy nazoratni tashkil etish va uni oʻtkazish bilan bogʻliq aksariyat manbalarni tahlil qilish uning asosiy tamoyillari quyidagilar ekanini tasdiqlaydi:

1) mustaqillik;
2) qonuniylik;
3) javobgarlik (ayrim manbalarda daxlsizlik);
4) ochiqlik (ayrim manbalarda oshkoralik);

5) obyektivlik;

6) tizimlilik [14, 5-b.].

V.Sh. Nuritdinova va M.A. Sharapovalarning fikricha, davlat moliyaviy nazoratining quyidagi prinsiplari mavjud. Xususan, qonuniylik tamoyili – davlat va uning barcha organlari, shuningdek, nazorat organlari qonunga muvofiq faoliyat yuritishini, jamiyat va fuqarolar manfaatlari himoya qilinishi ta’minlanishini nazarda tutadi.

Tizimlilik tamoyili – nazorat tadbirlarini oʻtkazishda nazorat obyektining barcha tomonlari va uning oʻzaro aloqalari vertikal va gorizontal boshqaruv tizimlari boʻyicha koʻrib chiqilishini nazarda tutadi.

Daxlsizlik – nazorat vazifalarini samarali bajarish uchun nazoratchilarning va birinchi navbatda nazorat organi shaxslaridan qarorlarni qabul qiluvchi xodimlarning ma’lum darajali personal daxlsizligi zarurligini tan oladi. Shu maqsadda qonunchilik tartibida nazorat-hisob organlari xodimlarining huquqiy maqomlari kafolati belgilanadi.

Obyektivlik tamoyili – nazorat natijalari, tekshirilgan faktlarning mazmuni qonunlar, yoʻriqnomalar va mansabdor shaxslar faoliyatini nazorat qilishni tartibga soluvchi boshqaruv organlari farmoyishlari bilan solishtirish asosida toʻgʻri, toʻliq va obyektiv tushuntirilishini nazarda tutadi.

Malakaviylik tamoyili – nazoratchi-taftishchilar kasbiy mahorati yuqoriligini va ular amaldagi qonun hujjatlariga toʻliq rioya qilishlarini taqozo etadi.

Oshkoralik tamoyili – jamiyat e’tiboriga ommaviy axborot vositasi orqali turli moliyaviy-reja hujjatlari loyihalarini, ularning ijrosi boʻyicha hisobotlarni, moliyaviy faoliyatni tekshirish va taftish natijalari mazmunini yetkazishda ifodalanadi [15, 33-b.].

Oʻzbekiston Respublikasining 1998-yil 24-dekabrdagi “Xoʻjalik yurituvchi subyektlar faoliyatini davlat tomonidan nazorat qilish toʻgʻrisida”gi Qonuni 5-moddasiga muvofiq, xoʻjalik yurituvchi subyektlar faoliyatini davlat tomonidan nazorat qilishning asosiy prinsiplari quyidagilardan iborat: 1) nazorat qiluvchi organlar faoliyatida qonuniylik, xolislik va oshkoralik; 2) yuridik va jismoniy shaxslarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish; 3) xoʻjalik yurituvchi subyektlarning faoliyatiga aralashmaslik; 4) tadbirkorlik subyekti huquqlarining ustuvorligi, unga muvofiq qonunchilikda tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish bilan bogʻliq holda yuzaga keladigan barcha bartaraf etib boʻlmaydigan ziddiyatlar va noaniqliklar tadbirkorlik subyektining foydasiga talqin etiladi.

Oʻzbekiston Respublikasining 2013-yil 26-dekabrdagi Budjet kodeksining 172-moddasiga muvofiq, davlat moliyaviy nazoratini oʻtkazishning qonuniyligi va mustaqilligi, shuningdek, davlat moliyaviy nazorati natijalarining ishonchliligi va xolisligi davlat moliyaviy nazoratining prinsiplaridir.

Tadqiqot natijalari tahlili. Davlat moliyaviy nazorati tizimida moliyaviy nazorat turlari, shakllari va usullari muhim rol oʻynaydi. Chunki mazkur kategoriyalar orqali moliyaviy nazoratning turlanishi va shakllari haqida tushunchalarga ega boʻlamiz.

Moliyaviy nazoratni dastlab umumiy ikki katta turga boʻlamiz: davlat moliyaviy nazorati va auditorlik nazorati.

Sh.B. Bilolxoʻjayeva, Gʻ.T. Xakimovlar fikricha, davlat moliyaviy nazorati, oʻz navbatida, bir necha mezonlar boʻyicha turlarga boʻlinadi: xususan, moliyaviy nazorat mazmuniga koʻra:

1) budjet nazorati;

2) soliq nazorati;

3) bank nazorati;
4) valyuta nazorati;
5) bojxona nazorati;
6) sugʻurta nazorati.

Moliyaviy nazoratni amalga oshiruvchi organlarning huquqiy maqomiga koʻra:
1) vakillik organlari nazorati;
2) prezident nazorati;
3) hisob palatasi tomonidan amalga oshiriladigan nazorat;
4) hukumat nazorati;
5) maxsus vakolatli ijro hokimiyati organlari nazorati;
6) Markaziy bank tomonidan amalga oshiriladigan nazorat.

Idoraviyligiga koʻra, idoraviy va ichki idoraviy (ichki xoʻjalik) nazoratga boʻlinadi [16, 73-b.].

Moliyaviy nazorat usullari – moliyaviy nazorat funksiyalarini amalga oshirish jarayonida qoʻllanadigan muayyan usul va vositalar majmuidir. Moliyaviy nazoratni amalga oshirishda uning usullari muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki nazoratni amalga oshirishda nazorat qiluvchi subyekt tomonidan nazorat usullari toʻgʻri tanlanishi va qoʻllanishi samarali natijalar garovidir. Bundan tashqari, nazorat usullarining toʻgʻri qoʻllanishi nazorat ostidagi subyektning huquq va manfaatlari ham buzilmasligini, xoʻjalik faoliyatiga xalal bermaslikni taʼminlaydi. Ilmiy adabiyotlarda moliyaviy nazoratning bir necha usullari ajratib koʻrsatiladi. Ularga kuzatuv, oʻrganish, tahlil qilish, tekshiruv, taftish, iqtisodiy-moliyaviy ekspertiza, monitoring va boshqalar kiradi. Lekin koʻp adabiyotlarda moliyaviy nazoratning asosiy usullari sifatida tekshirish va taftish koʻrsatiladi.

Tekshirish – xoʻjalik yurituvchi subyektlar tomonidan qonunlar hamda oʻz faoliyatini tartibga soluvchi boshqa qonun hujjatlari qanday bajarilayotganini nazorat qiluvchi organlarning bir marta nazorat qilishi hisoblanadi. Tekshirishning turlari:

muqobil tekshirish – operatsiyalar birligi tufayli oʻzaro bogʻliq boʻlgan va turli xoʻjalik yurituvchi subyektlardagi yoki bir xoʻjalik yurituvchi subyektning turli boʻlinmalaridagi hujjatlarni taqqoslashdan iborat tekshiruv. Xoʻjalik yurituvchi subyektlar faoliyatini muqobil tekshirishlar jinoyat ishlari yuzasidan tergov olib borish jarayonida tekshirish tayinlash toʻgʻrisidagi qaror asosida yoxud nazorat qiluvchi organlar tomonidan maxsus vakolatli organning qaroriga binoan amalga oshiriladi. Xoʻjalik yurituvchi subyektlar faoliyatini muqobil tekshirishlar xoʻjalik yurituvchi subyektlarga bormasdan turib amalga oshiriladi. Xoʻjalik yurituvchi subyektlar faoliyatini muqobil tekshirishlarga ularning tekshirilayotgan xoʻjalik yurituvchi subyekt bilan oʻzaro munosabatlari yuzasidangina yoʻl qoʻyiladi, ulardan muqobil tekshirish predmetiga taalluqli boʻlmagan moliya-buxgalteriya hujjatlarini yoki boshqa hujjatlarni talab qilib olish taqiqlanadi;

nazorat tartibida tekshirish – xoʻjalik yurituvchi subyektlarning ilgarigi tekshirishda koʻrsatilgan qoidabuzarliklarni bartaraf etish ustidan nazorat qiluvchi organlar amalga oshiradigan tekshirish. Nazorat tartibida tekshirish nazorat qiluvchi organlar tomonidan maxsus vakolatli organ yoki uning hududiy boʻlinmalari bilan kelishilgan tartibda va muddatlarda amalga oshiriladi;

mavzuviy (tematik) tekshirish – nazorat ostidagi subyekt moliyaviy faoliyatining alohida jabhasini tekshirishdir (masalan, soliq tekshiruvi);

hujjatli tekshirish – bunda moliyaviy nazorat faqatgina moliyaviy hujjatlar (balanslar, hisobotlar va h.k.) asosidagina tekshiriladi;

moliya-xoʻjalik faoliyatini tekshirish (taftish) – soliq va valyuta toʻgʻrisidagi qonun hujjatlariga rioya etilishi ustidan nazoratni amalga oshirish maqsadida xoʻjalik yurituvchi subyektning buxgalteriya, moliya, statistika, bank hamda boshqa hujjatlarini oʻrganish va taqqoslash hisoblanadi [17, 104-106-b.].

V.Sh. Nuritdinova va M.A. Sharapovalar fikricha, moliyaviy nazorat shakllarini quyidagi mezonlar boʻyicha klassifikatsiya qilish qabul qilingan: amalga oshirilish reglamenti; oʻtkazilish vaqti; nazorat subyektlari, nazorat obyektlari. Amalga oshirilish reglamenti boʻyicha moliyaviy nazorat shakllari quyidagilardan iborat boʻlishi mumkin: majburiy (tashqi); tashabbuskor (ichki).

Yuridik va jismoniy shaxslarning moliyaviy faoliyati ustidan majburiy (tashqi) nazorat qonun asosida amalga oshiriladi. Bular, masalan, asosan tashqi, mustaqil nazoratchilar tomonidan amalga oshiriladigan soliq tekshiruvlariga, budjet resurslaridan maqsadli foydalanish ustidan nazoratga, korxona va tashkilotlarning moliya-buxgalteriya hisobotlari ma’lumotlarini majburiy auditorlik tasdiqlanishiga va h.k.larga tegishli boʻlishi mumkin.

Tashabbuskor (ichki) moliyaviy nazorat moliyaviy qonunchilikdan kelib chiqmasa-da, taktik va strategik maqsadlarga erishishda moliyaviy boshqaruvning ajralmas qismi hisoblanadi.

Oʻtkazilish vaqti boʻyicha moliyaviy nazoratning shakllari quyidagilarni oʻz ichiga oladi: dastlabki; joriy (operativ); navbatdagi (kelgusi, soʻnggi).

Soliq nazorati xoʻjalik yurituvchi subyektlar va aholi tomonidan davlat oldidagi soliq majburiyatlarining bajarilishi ustidan nazoratni ta’minlaydi. Soliqqa tortish sohasidagi davlat moliyaviy nazorati (soliq nazorati) boshqaruv jarayonining ajralmas qismi va mamlakatda samarali soliq tizimini yaratishning muhim sharti hisoblanadi. U soliqqa tortish jarayonining yakuniy bosqichi boʻlib xizmat qiladi, shuning uchun soliq toʻlovchilar va budjetga kelajakda soliq tushumlarini rejalashtiradigan davlat organlari oʻrtasida takroriy aloqani taqdim etadi. Shu bilan birga, u soliq tizimidagi nazorat boʻgʻini funksiyalarini birlashtiradi va shu bilan birga soliq tushumlari nuqtai nazaridan budjetni shakllantirishning asosiy omili boʻlib xizmat qiladi [18, 9-b.].

Bojxona nazorati birinchidan, mamlakatning iqtisodiy jihatdan xavfsizligini ta’minlash, ikkinchidan, davlatning tashqi iqtisodiy aloqalaridan tushumlar, toʻlovlarning toʻliq va oʻz vaqtida, qonuniy asosda tushishini nazorat qiladi.

Pul-kredit nazorati mamlakatdagi pul-kredit munosabatlarini qonuniyligini, ya’ni bu sohada qonunchilikning buzilish holatlarini, jumladan valyuta aktivlarini noqonuniy asosda xorijga chiqib ketish va inflyatsiyani kuchayib ketish holatlari oldini oladi va nazoratini ta’minlaydi.

Sugʻurta nazorati orqali sugʻurta bozori va uning ishtirokchilarini xatti- harakatlarini qonunchilik talablariga mos boʻlishini ta’minlanadi va sugʻurtalanuvchi jismoniy va yuridik shaxslar manfaatlari himoya qilinadi.

Investitsiya nazorati orqali mamlakatda investitsion muhit yaratiladi va iqtisodiyotimizga tashqi va ichki investitsiyalarni jalb qilishda qonunchilikka rioya etilayotganligi nazorat qilinadi [19, 57-61-b.].

Moliyaviy nazoratni amalga oshirish jarayonida uning quyidagi metodlaridan foydalaniladi: tekshiruv; tadqiq etish; nadzor (nazorat); moliyaviy holat tahlili; kuzatish (monitoring); taftish.

Tekshiruv hisobot, balans va xarajat hujjatlari asosida moliyaviy-xoʻjalik faoliyatning alohida masalalari boʻyicha amalga oshiriladi. Tekshiruv jarayonida moliyaviy intizomning buzilganligi aniqlanadi va ularni barham berish borasida choralar belgilanadi.

Tadqiq etish korxona va tashkilotlar faoliyatining ayrim tomonlarini qamrab oladi. Tadqiq etish jarayonida bajarilgan ishlar, material, yoqilgʻi va energiyalarning sarflanish hajmlari nazorat tarzida oʻlchanadi. Shuningdek, tadqiq etish soʻrash, kuzatish va inspeksiya qilish hollari orqali ham amalga oshirilishi mumkin.

Nadzor (nazorat) moliyaviy faoliyatning maʼlum bir turiga (masalan, sugʻurta, investitsion, bank va boshqa faoliyatlar) litsenziya olgan iqtisodiy subyektlar ustidan nazorat organlari tomonidan amalga oshiriladigan nazoratni anglatadi. U buzilishi litsenziyaning chaqirib olinishiga olib keladigan oʻrnatilgan (belgilangan) qoidalar va normativlarga rioya qilinishi ustidan nazoratni koʻzda tutadi.

Iqtisodiy tahlil moliyaviy nazoratni amalga oshirish metodi sifatida xoʻjalik faoliyatining natijalari, moliyaviy holatning ahvoliga umumiy baho berish va ulardan samarali foydalanish imkoniyatlarini asoslash maqsadida davriy yoki yillik moliyaviy va buxgalteriya hisobotlarini detallashtirilgan tarzda oʻrganishni koʻzda tutadi.

Taftish moliyaviy nazoratning ancha keng tarqalgan metodi sanalib, nazoratning haqiqiy va hujjatli usullarini qoʻllash yordamida amalga oshiriladigan korxona, tashkilot va muassasalar moliya-xoʻjalik faoliyatini oʻzaro bogʻlangan kompleks tekshiruvidan iboratdir. Taftish taftish qilinayotgan obyekt faoliyatidagi kamchiliklar va buzilmalarni topish uchun, yaʼni sodir etilgan xoʻjalik operatsiyalarining maqsadga muvofiqligi, asoslanganligi, iqtisodiy samaradorligini, moliyaviy intizomga rioya etilganligini, buxgalteriya hisobi va hisoboti maʼlumotlarining ishonchliligini aniqlash uchun amalga oshiriladi.

Subyekt xoʻjalik faoliyatini qamrab olishning toʻliqligiga qarab taftishning quyidagi turlari boʻlishi mumkin: toʻliq; qisman; mavzuviy; kompleksli.

Xulosa. Yuqoridagilardan kelib chiqib, moliyaviy nazorat maqsadi va davlat moliyaviy nazorati maqsadi boʻyicha quyidagi xulosaga kelindi:

Moliyaviy nazoratning maqsadi moliyaviy resurslarning shakllanishi, taqsimlanishi va foydalanilishida moliyaviy intizomni taʼminlash hisoblanadi.

Davlat moliyaviy nazoratining maqsadi moliya-budjet resurslarining shakllanishi, taqsimlanishi va foydalanilishida moliya-budjet intizomini taʼminlash hisoblanadi.

Davlatning moliyaviy nazoratining turlari boʻyicha quyidagi xulosaga kelindi: Davlat moliyaviy nazorati mazmuniga koʻra: 1) budjet nazorati; 2) soliq nazorati; 3) bank nazorati; 4) valyuta nazorati; 5) bojxona nazorati; 6) sugʻurta nazorati. Moliyaviy nazoratni amalga oshiruvchi organlarning huquqiy maqomiga koʻra 1) vakillik organlari nazorati; 2) prezident nazorati; 3) hisob palatasi tomonidan amalga oshiriladigan nazorat; 4) hukumat nazorati; 5) maxsus vakolatli ijro hokimiyati organlari nazorati; 6) markaziy bank tomonidan amalga oshiriladigan nazorat. Idoraviyligiga koʻra idoraviy va ichki idoraviy (ichki xoʻjalik) nazoratga boʻlinadi.

Davlat moliyaviy nazoratning shakllari – nazorat funksiyalarini bajarish uchun yoʻnaltirilgan nazorat harakatlarini aniq ifodalash va tashkil etishning ifodasidir. Unga koʻra

dastlabki nazorat – pul jamgʻarmalarini shakllantirish, taqsimlash va ulardan foydalanish bilan bogʻliq moliyaviy operatsiyalarni amalga oshirishdan oldin tegishli nazorat organlari tomonidan oʻtkaziladi. Joriy nazorat – aynan qaysidir moliyaviy operatsiyalarni amalga oshirish vaqtida (masalan, soliqlarni toʻlash, davlat xarajatlarini moliyalashtirish, budjetni ijro qilish va boshqalar) oʻtkaziladi. Yakuniy nazorat – barcha moliyaviy operatsiyalar amalga oshirib boʻlinganidan soʻng oʻtkaziladi va tegishli moliyaviy va buxgalterlik hujjatlari, budjet, budjetdan tashqari jamgʻarmalarning ijrosi va boshqa moliyaviy operatsiyalarning yakuni boʻyicha hisobotlar tahlil va taftish qilinadi.

Moliyaviy nazorat usullari – moliyaviy nazorat funksiyalarini amalga oshirish jarayonida qoʻllanadigan muayyan usul va vositalar majmuidir. Tekshirish – xoʻjalik yurituvchi subyektlar tomonidan qonunlar hamda oʻz faoliyatini tartibga soluvchi boshqa qonun hujjatlari qanday bajarilayotganligini nazorat qiluvchi organlarning bir marta nazorat qilishi hisoblanadi. Tekshirishning turlari: Muqobil tekshirish – operatsiyalar birligi tufayli oʻzaro bogʻliq boʻlgan va turli xoʻjalik yurituvchi subyektlardagi yoki bir xoʻjalik yurituvchi subyektning turli boʻlinmalaridagi hujjatlarni taqqoslashdan iborat tekshiruv. Nazorat tartibida tekshirish – xoʻjalik yurituvchi subyektlarning ilgarigi tekshirishda koʻrsatilgan qoidabuzarliklarni bartaraf etish ustidan nazorat qiluvchi organlar amalga oshiradigan tekshirish. Mavzuviy (tematik) tekshirish – nazorat ostidagi subyekt moliyaviy faoliyatining alohida jabhasini tekshirishdir (masalan, soliq tekshiruvi). Hujjatli tekshirish – bunda moliyaviy nazorat faqatgina moliyaviy hujjatlar (balanslar, hisobotlar va h.k.) asosidagina tekshiriladi. Rejali tekshirish – vakolatli organ tomonidan tasdiqlangan grafik boʻyicha moliya obyektlarini tekshirish. Rejadan tashqari tekshirish – vakolatli organ tomonidan tasdiqlangan grafikda belgilanmagan muddatlarda tekshirish hisoblanadi. Moliya-xoʻjalik faoliyatini tekshirish (taftish) – soliq va valyuta toʻgʻrisidagi qonun hujjatlariga rioya etilishi ustidan nazoratni amalga oshirish maqsadida xoʻjalik yurituvchi subyektning buxgalteriya, moliya, statistika, bank hamda boshqa hujjatlarini oʻrganish va taqqoslash hisoblanadi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Nuritdinova V.Sh., Sharapova M.A. Moliyaviy nazorat. Oʻquv qoʻllanma. –Toshkent,-B.22 (386)
2. M.Yoʻldoshev, Y.Tursunov. Moliya huquqi.Darslik. TDYI.-Toshkent, 2004.-B.60 (241)
3. Финансовое право Республики Узбекистан. Коллектив авторов.Учебник. «Нисо полиграф» Тошкент, 2022.-С.101 (552)
4. A.Rahimova, E.Hojiyev. Oʻzbekiston Respublikasining moliya huquqi. Darslik. TDYI.-Toshkent,2002 -B.68 (407)
5. M.Yoʻldoshev, Y.Tursunov. Moliya huquqi.Darslik. TDYI.-Toshkent, 2004.-B.60 (241)
6. Azizov Sh.U. Sohada moliyaviy nazoratning yangi shakli yoki bojxona auditini tashkil etishning nazariy, amaliy va huquqiy muammolari. Maqola. “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali. №6, noyabr-dekabr,2016.-B.4-5
7. Davlat moliyaviy nazorati toʻgʻrisidagi ID-8746-sonli qonun loyiha. https://regulation.gov.uz/uz/document/8746
8. Adik Li. Oʻzbekiston Respublikasi moliya huquqi. Darslik.TDYI.-Toshkent, 2004.-B.76-77 (398)
9. Финансовое право Республики Узбекистан. Коллектив авторов.Учебник. «Нисо полиграф» Тошкент, 2022.-С.102 (552)
10. Финансовое право Республики Узбекистан. Коллектив авторов.Учебник. «Нисо полиграф» Тошкент, 2022.-С.102 (552)

11. Saburov N., Saydullayev Sh. Davlat va huquqi nazariyasi. O‘quv qo‘llanma. TDYUI.-Toshkent, 2011.-B. 65 (178)
12. Финансовое право Республики Узбекистан. Коллектив авторов.Учебник. «Нисо полиграф» Тошкент, 2022.-С.103 (552)
13. Davlat moliyaviy nazorati to‘g‘risidagi ID-8746-sonli qonun loyiha. https://regulation.gov.uz/uz/document/8746
14. Azizov Sh.U. Sohada moliyaviy nazoratning yangi shakli yoki bojxona auditini tashkil etishning nazariy, amaliy va huquqiy muammolari. Maqola. “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali. №6, noyabr-dekabr,2016.-B.5
15. Nuritdinova V.Sh., Sharapova M.A. Moliyaviy nazorat. O‘quv qo‘llanma. Toshkent moliya institute. 2014 -B.33 (386)
16. Sh.B.Bilolxo‘jayeva, G‘.T.Xakimov. O‘zbekiston Respublikasi moliya huquqi. O‘quv qo‘llanma.TDYUI.-Toshkent,2011.-B.73 (504)
17. Sh.B.Bilolxo‘jayeva, G‘.T.Xakimov. O‘zbekiston Respublikasi moliya huquqi. O‘quv qo‘llanma.TDYUI.-Toshkent,2011. -B.104-106
18. Титов Антон Александрович. Совершенствование государственного финансового контроля в налоговой системе России. Автореферат экон.наук. Москва, 2013.-Б.9 (23)
19. Nuritdinova V.Sh., Sharapova M.A. Moliyaviy nazorat. O‘quv qo‘llanma. –Toshkent, 2014-B.57-61

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 2 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat roʻyxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyogʻoch koʻchasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Bogʻlanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).